Nivelvaiheen nuorisotyön kautta kesätöihin – tuettu kesätyöjakso nuorten toimintavalmiuksien toteutumien paikkana

Minna Vilkman & Mira Kalalahti

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Artikkelissa tarkastellaan nuorten eri toimintavalmiuksien toteutumia koulunuorisotyöhankkeen järjestämällä tuetulla kesätyöjaksolla, johon kuului nivelvaiheen ohjaustyötä. Hankkeessa nuoria ohjattiin rekrytoinnin lisäksi työelämän käytäntöihin ja ”pelisääntöihin”, ja nuorten oli jatkuvasti mahdollista keskustella hankkeen työntekijän kanssa toisen asteen opiskelupaikasta myös kesätyöjakson aikana. Tutkimusaineisto koostuu kenttähavainnointijaksosta kolmeviikkoisen kesätyön aikana sekä hankkeessa työskennelleiden teemahaastatteluista. Kesätyötoiminta tuotti onnistumisen ja yhteisöllisyyden kokemuksia monille nuorille ja tarjosi kiireettömiä ja turvallisia kohtaamisia aikuisten kanssa. Kesätyön näyttämöllä pyrittiin yhtäältä tuottamaan nuorille mielekäs ja yhteisöllinen kesätyökokemus, toisaalta kesätyöpaikassa edellytettiin sellaistenkin sääntöjen ja käytäntöjen noudattamista, jotka eivät pohjanneet nuorisotyön osallistavaan eetokseen. Kun nuoret osallistuivat työntekijän järjestämiin ohjauskeskusteluihin koulussa, korostettiin osallistumisen vapaaehtoisuutta ja yksilölähtöisyyttä, mutta kesätyössä nuoret olivat työntekijöitä, joiden edellytettiin tulevan töihin sovittuna aikana ja tekevän työtehtävänsä alusta loppuun. Yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden merkitys kasvoi kesätyöjakson aikana, vaikka jotkut nuorista jäivät porukoiden ulkopuolelle tai kokivat luontevammaksi puhua aikuisten kuin ikäistensä kanssa.

Asiasanat: kesätyö, nuorisotyö, siirtymävaihe, työelämävalmiudet

Peruskoulun yhdeksännen luokan nivelvaiheessa tapahtuvilla koulutusvalinnoilla on suuri merkitys nuoren tulevaisuudelle, mutta nuoret saavat vaihtelevasti tukea päätökseensä muun muassa huoltajilta (esim. Varjo, Kalalahti & Vilkman 2023) ja nuorten sosioekonomisen taustan vaikutus koulutusvalintoihin on kasvamassa (ks. Tolonen & Aapola-Kari 2022). Koulutuksen ohjausresurssia voidaan täydentää kolmannen sektorin palveluilla, erityisesti nuorisotyöllä, joka voi olla kunnallisesti järjestettyä tai järjestöpohjaista. Tässä artikkelissa tarkastellaan erästä järjestösektorin koulunuorisotyöhanketta, johon kuului yhtenä toimintamuotona kolmen viikon kesätyöjakso yhdeksännen luokan lopuksi. Aineisto kerättiin hankkeessa tapahtuneella havainnoinnilla sekä järjestössä työskenteleville suunnatuilla teemahaastatteluilla. Tutkimus osallistuu siten nuorisotutkimuskentällä erityisesti järjestösektorin koulunuorisotyön tutkimukseen ja tuottaa osallistuvan havainnoinnin keinoin tietoa nivelvaiheeseen kohdennettujen nuorten toimintavalmiuksien muutoksista nuorille suunnatun toiminnan yhteydessä.

Tuettua kesätyöjaksoa tarkastellaan toimintavalmiuksien toteutumien kautta (Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019) sekä toimintavalmiuksien toteutumista nuorisotyön eetoksen, nuorten keskinäisen vuorovaikutuksen ja palkkatyön tavoitteellisuuden rajapinnoilla. Kesätyöpaikka on fyysisen ympäristön rajaama alue, jossa nuorten on mahdollista toteuttaa itseään koulusta ja vapaa-ajasta irrallisessa ympäristössä, jossa tietyt säännöt ja lainalaisuudet – kuten työelämän käytännöt – kuitenkin vaikuttavat (Massey 2009/2018). Nivelvaiheen nuorisotyö on elämisen näyttämö, jossa nuori osallistuu ylläpitämällä, uusintamalla ja neuvottelemalla sosiaalisista käytännöistä (Peltola 2020). Tutkimuskysymyksemme ovat: 1) Millaisia jännitteitä kesätyötoiminnan toimintavalmiuksissa ilmeni nuorten autonomian ja yhteiskunnallisten odotusten välillä? 2) Millaisia toimintavalmiuksia kesätyötoiminnan tilassa ilmeni?

Kesätyöhön osallistuminen tuotti yhteisöllisyyden ja ryhmään kuulumisen kokemuksia, mutta toimintavalmiudet saattoivat olla myös vastakkaisia tai hankauksessa toistensa kanssa. Nuorisotyön vapauksia ja yksilölähtöisyyttä kehystävät työn tavoitteellisuus ja sääntöjen noudattaminen sekä nuorten jo koulussa muodostamat kaverisuhteet ja porukat.

Nuorisotyö kouluympäristössä

Järjestöpohjaisen nuorisotyön toiminta, osa-alueet ja määritelmät ovat hajautuneet. Markus Söderlund (2012, 195) määrittelee monialaisten ja eri sektoreilla toimivien nuorisotyön muotojen yhteneväksi tavoitteeksi syrjäytymisen ennaltaehkäisemisen: ”toiminta edistää siihen osallistuvien sosiaalisia ja yhteiskunnallisia valmiuksia sekä oppimista”. Koulunuorisotyössä toimintaa voidaan tuoda kouluihin esimerkiksi antamalla nuorten toteuttaa luokkahuoneen ulkopuolella kiinnostustensa mukaisia projekteja, jotka kiinnittyvät osaksi luokkamuotoista perusopetusta esimerkiksi yhdistämällä nuorisotyöntekijän kanssa vapaasti valitun aiheen ja opetuksellisesti määritellyn toteutustavan (ks. Korhonen & Tujula 2023).

Kouluissa tehtävä nuorisotyö pyrkii tarjoamaan vapaamuotoisia ja nuorilähtöisiä kohtaamisia, joissa tavoitellaan nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemista ja toimijuuden vahvistamista nuoren omista kiinnostuksenkohteista lähtien (Kiilakoski 2014). Koulunuorisotyö pyrkii erityisesti nuoren tukemisen ohella tai tukea mahdollistaakseen vahvistamaan nuorten vertaissuhteita, muovaamaan kouluyhteisöjä ja löytämään epämuodollisia kouluoppimisen vahvistamisen keinoja (Kiilakoski, Kivijärvi & Kauppinen

2025). Nuorisotyön eetoksessa opiskelu- ja työpaikan löytyminen kiinnittävät nuoren yhteiskuntaan, mutta yhtä tärkeitä nuorelle ovat merkitykselliset ihmissuhteet, harrastukset, kulttuuri ja omannäköinen elämä. Koulussa järjestettävä laaja-alainen nivelvaiheen ohjaus, kuten Oulun seudun NOPO-toimintamalli, pyrkii ensisijaisesti tukemaan nuorten koulutuspolkuja ja omien vahvuuksien tunnistamista (ks. Toiviainen, Helander & Heikkinen 2021). Parhaimmillaan koulunuorisotyö tukee koulussa tehtävän ohjaustyön tavoitetta vahvistaa nuorten toimijuutta tilanteissa, joissa he tekevät suunnanottoja ja rakentavat koulutuspolkuaan (ks. Vanhalakka-Ruoho 2014). Nuorisotyön ja koulussa tapahtuvan ohjauksen tavoitteet yhdistyvät ohjauksen mahdollisuuksissa tukea yhdessä toimien erilaisia nuorten oppimis- ja kasvuprosesseja (ks. esim. Vehviläinen 2014). Nuoren toiminen aktiivisena, kuultuna ja huomioituna valitsijana vahvistaa nuoren itseluottamusta ja valmistaa tuleviin elämänkulun murroksiin (Kiilakoski 2014; myös Jurvanen ym. 2021; Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019).

Koulunuorisotyössä kunnan nuorisotyöntekijät sijoittuvat työskentelemään koulun kentällä (Jurvanen ym. 2021), minkä lisäksi monet nuorisoalan järjestöt työskentelevät kouluissa projektimaisesti määräaikaisella hankerahoituksella. Nuorten eriarvoisuuden lisääntyminen näkyy nivelvaiheen valinnoissa asuinalueen ja kielitaidon vaikutuksina nuorten koulutusvalinnoissa (esim. Varjo, Kalalahti & Vilkman 2023) sekä sukupuolen ja vanhempien sosioekonomisen taustan vaikutuksen viimeaikaisena kasvuna (Tolonen & Aapola-Kari 2022), mikä asettaa ohjaukselle haasteita ja tavoitteita tukea nuoria yhteishakuvalinnoissa. Lisäksi ammatillisen koulutuksen valinneet nuoret kokevat, ettei peruskoulussa välttämättä saa riittävän kattavia tietoja ammattitutkinnoista ja ammatillisen puolen opiskelusta (Lakkala, Narkaus & Kallinen 2022). Nuorisotyön yksilölähtöinen ohjaus voi tukea nuorta tunnistamaan vahvuuksiaan ja ohjaaja voi auttaa selvittämään tarkempia tietoja nuorta kiinnostavista oppilaitoksista tai ammateista. Nuorten osallisuuden lisääminen sekä koulun yhteisöllisyyden ja toimintakulttuurin kehittäminen on nuorisotyön keskeistä antia oppilaitoksille (Kiilakoski 2014). Tässä artikkelissa käsiteltävä peruskouluissa tapahtuva nuorisotyö on hankerahoitteista. Hankkeen tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä tukemalla yhdeksäsluokkaisten koulutusvalintoja nuorisotyön eetoksen mukaisella, nivelvaihetta tukevalla toiminnalla, joka kohdentuu toimintaan osallistuvien nuorten esittämien tarpeiden ja toiveiden mukaan esimerkiksi kesätyöhakuun tai järjestettyihin oppilaitosvierailuihin. Nuorille tarjotun tuetun kesätyöjakson tavoitteena puolestaan on tuottaa nuorille kokemus mielekkäästä työympäristöstä sekä perehdyttää nämä työelämän käytäntöihin, kuten lainmukaisen työsopimuksen laatimiseen ja työntekijän oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Söderlundin (2012) kuvaama järjestötoiminnalle ominainen vapaaehtoisuus on omaksuttu nuorisotyön keskeiseksi periaatteeksi, joka muodostaa toiminnan eettisen ytimen. Tässä tutkimuksessa kohteena oleva järjestön tarjoama nuorisotyöhanke mahdollistaa erityisen näkökulman koulunuorisotyöhön toimintana, joka tapahtuu sekä koulumaailmasta että nuorisotyöstä jossain määrin irrallisena toimintamuotona.

Tila, elämisen näyttämö ja toimintavalmiudet

Doreen Masseyn (2009/2018) näkemys vallan geometriasta paikantaa yhteiskunnallisessa viitekehyksessä muotoutuvat suhteet ja mahdollisuudet, jotka puolestaan sallivat määritellyssä tilassa tapahtuvat yhteisöllisyy-

den toteutumat – tai rajoittavat niitä. Vallan geometriassa muutoksia tapahtuu sekä yksilö- ja yhteisötasolla että ylhäältä käsin säädeltyinä: erilaiset vapaudet ja resurssit ovat Masseyn (2009/2018) mukaan yhtä lailla paikallisesti neuvoteltavissa kuin lainsäädännöllä tai rahoituksella mahdollistettavissa. Keskeistä on, että pienetkin yhteisöt pyrkivät kohti autonomista, omannäköiseksi muodostuvaa kanssakäymistä ja toimintaa. Kesätyötoiminta näyttäytyy tässä artikkelissa erityislaatuisena nuorisotyön tilana, jota muovaavat nuorisotyön toimintamuodot ja eetos, jotka kuitenkin ovat alisteisia kesätyöpaikan hierarkioille ja toiminnasta erillisille säännöille.

Maria Peltola tutkimuskumppaneineen (2020) esittää, että yksilöä ymmärtääkseen on saatava tietoa tämän osallisuuksista elämän eri kentillä, näyttämöillä. Nuoren elämässä tällaisia näyttämöjä ovat esimerkiksi koti, koulu, harrastus- ja kaveripiirit sekä erilaiset perheyhteisöt. Elämisen näyttämö täydentää masseylaista näkemystä vallan geometriaan sijoittuvasta laajasta ja muutoksessa olevasta paikasta yksilötasolla sosiaalisesti tuotettuun ja koettuun tilaan, jossa nuorisotyöhön liittyvät yksilölähtöisyyden, vapaaehtoisuuden (ks. Söderlund 2012) ja kiireettömän kohtaamisen lähtökohdat tuottavat erilaisia sosiaalisia käytäntöjä kuin esimerkiksi koulussa (koulun ja nuorisotyön välisistä jännitteistä ks. esim. Jurvanen ym. 2021). Peltola ja kumppanit (2020) esittävät yksilön osallistuvan yhtäaikaisesti monille elämisen näyttämöille, joilla voi olla kollektiivisesti jaettuja merkityksiä, mutta osallisuus ei välttämättä toteutudu tasavertaisesti kaikkien yksilöiden kohdalla.

Nuorisotyön näyttämö voi yhdistää koulun ja vapaa-ajan – sekä tämän artikkelin esimerkkitapauksessa työelämän – tarjoten monitahoista osallisuutta antamalla tilaa nuoren toiveille ja tarpeille sekä epämuodollisia kohtaamisia aikuisten kanssa (vrt. Kiilakoski 2014). Koska nuorisotyö voi levittäytyä erilaisiin kaupunkitiloihin ja vapaa-ajanviettopaikkoihin, sen osallistamistavatkin ovat moninaisempia kuin koulun tiloissa – koulun tiloissa toimiva järjestö voi tarjota myös koulun ulkopuolisia aktiviteetteja nuorille. Nuorisotyö tarjoaa vapaamuotoisia nuorikeskeisiä kohtaamisia, jotka vahvistavat heidän kiinnostuksiinsa perustuvaa toimijuutta (Kiilakoski 2014); nuorisotyön eetoksessa työn löytäminen tai opiskelu kiinnittävät nuorta yhteiskuntaan, mutta yhtä lailla merkityksellisiä ovat ihmissuhteet, harrastukset ja muut elämänalueet. Siten tässä artikkelissa arvelemme nuorisotyön näyttämön mahdollistavan nuorille itselleen merkityksellisten toimintavalmiuksien vahvistumista.

Nuorisotyön ja nuorten ohjauksen keskiössä on tavoite yksilön toimijuuden vahvistamisesta, jota tässä artikkelissa tarkastellaan toimintavalmiuksien käsitteen avulla. Sirpa Tani, Tomi Kiilakoski ja Päivi Honkatukia (2019) kuvaavat nuorten toimintavalmiuksien (*capability approach*) toteutumia nuorisotyön eetoksessa: Erityisesti nuorisotyön tutkimuksessa toimintavalmiusajattelu auttaa tunnistamaan ja vahvistamaan eri elämänkentillä ilmeneviä toimintavalmiuksia. Martha Nussbaumin (2003; 2011) toimintavalmiusajatteluun perustuva tulkinta tarjoaa näkökulman katsoa nuorten toimijuuden ja yhteiskunnallisten rakenteiden jännitteitä erilaisissa kasvuympäristöissä. Yhteiskunnan ja siinä nuorten kanssa toimivien aikuisten tulee koulussa ja vapaa-ajalla samanaikaisesti tarjota nuorille erilaisia kokemuksia ja välttää päättämästä nuorten puolesta, mikä maailmassa on arvokasta ja tavoittelemisen arvoista. Toimintavalmiudet, kuten tunne vaikuttamismahdollisuuksista tai kyky mielikuvitella, mahdollistavat myös osallisuuden kokemuksen (Isola ym. 2017; ks. myös Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019, 9). Kaikkineen toimintavalmiuksia on kymmenen;

lyhyesti tiivistäen ne kiinnittyvät elämään, fyysiseen terveyteen ja koskemattomuuteen, aisteihin, mielikuvitukseen ja ajatteluun, tunteisiin, käytännön päättelyyn tai reflektioon, yhteisyyteen ja vuorovaikutukseen, toisiin lajeihin, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä hallinta- ja vaikutusmahdollisuuksiin (ks. esim. Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019). Toimintavalmiusajattelu tarjoaa erityisen oivaltavan näkökulman kesätyöjaksojen tutkimiseen tarkastelemalla yhtäältä nuorten autonomiaa ja oikeutta tehdä itsenäisiä valintoja itse tulkitun hyvän elämän mukaisesti ja toisaalta edellytysten luomista näille valinnoille.

Toimintavalmiuksien toteutumien voi katsoa olevan nuorten yhteiskunnallisen kiinnittymisen, demokraattiseen osallisuuteen kasvamisen sekä yksilöllisten taitojen kehittymisen ytimessä (Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019). Toimintavalmiusmalli kuitenkin korostaa yksilökeskeisyyttä: käytännössä toimintavalmiuksien välillä voi olla yksilöiden välisiä jännitteitä, esimerkiksi mahdollisuus elää yhteydessä muihin ihmisiin ei toteudu kaikkien kohdalla, jos yksi nuori valitsee kaveripiirinsä jättäen jonkun ulkopuolelle. Tällöin yhden oikeus muodostaa itselleen mieluisia suhteita ohittaa toisen oikeuden yhteyteen.

Reetta Mietola (2007) kuvaa kouluetnografisen aineiston analyysia nuorten kerronnan kiinnittämisenä kulttuuriseen viitekehykseen, jonka osana minäkuvaa tuotetaan. Vastaavasti nuorisotyön kentän tarjoama kulttuurinen viitekehys vaikuttaa sekä nuoren minäkuvan tuottamiseen että tutkijan katseen kohdentumiseen ja siten tutkimuksen tuottamiseen. Osallistuvaa havainnointia tekevä tutkija nivoutuu osaksi Peltolan ja kumppanien (2020) kuvaamaa nuorisotyön näyttämöä vaihtelevan aktiivisesti osallistuvana ja alati näkyvänä tarkkailijana, johon kiinnitetään merkityksiä samoin kuin muihin paikalla oleviin aikuisiin sekä kesätyöpaikkaan tilana. Tällöin tutkija tuottaa analyysia osittain samanaikaisesti aineiston keräämisen kanssa, jolloin etnografisiin lähtökohtiin nojaava havainnointiprosessin kuvaus kiinnittyy osaksi teoreettista viitekehystä ja analyysitapaa (vrt. Huilla 2022). Tanin, Kiilakosken ja Honkatukian (2019) toimintavalmiudet toimivat havainnointia ohjaavana teoreettisena lähtökohtana, joka ohjasi tutkijaa tarkastelemaan erityisesti nuorten ja aikuisten välisten suhteiden ilmentymiä sekä vuorovaikutusta työntekoon ja ohjaustoimintaan osallistumisen puitteissa. Tässä artikkelissa etnografinen tutkimusote kuvaa sekä aineiston keräämistä että metodologista viitekehystä. Tarja Palmu (2007) kuvaa tutkijuutta kenttäjaksolla ulkopuolisuuden ja osallisuuden vaihtelevuutena, mutta toisin kuin kouluetnografiassa, nuorisotyön tiloissa korostuvat epämuodolliset suhteet ohjaajiin, jolloin nuorilla on koulumaailmaan verrattuna erilaisia vapauksia ottaa kontaktia myös aikuisiin. Nuorisotyön näyttämölle tyypillistä on neuvottelevuus, sovittelevuus ja vapaa liikkuminen. Tämä mahdollistaa myös aineistoa keräävälle tutkijalle vapaan tilasta toiseen liikkumisen, epämuodollisen jutustelun töiden lomassa ja nuorten joukossa oleskelemisen. Toisaalta tutkijan rooli palautuu aina aikuisuuteen, johon kuuluu tilanteiden tulkinta omien opittujen mallien, kokemuksen, työnteon tapojen ja aiempien kohtaamisten pohjalta (Mietola 2007; Palmu 2007).

Aineisto ja kenttätyö

Tutkimus toteutettiin osana muutamissa eteläsuomalaisissa kouluissa toteutettua järjestösektorin koulunuorisotyön hanketta. Tutkimusryhmä toimi hankkeen ulkoisessa ohjaus- ja kehittämisryhmässä. Aineistonkeruu toteutui erityisesti kenttätyönä hankkeeseen kuuluvalla kesäsetelirahoitteisella kolmen viikon kesätyöjaksolla, joka sijoittui

yhdeksännen luokan jälkeiseen kesään. Nuoret rekrytoitiin hankkeen puitteissa kouluissa muodostuneiden ohjauskontaktien kautta. Aineisto kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla sekä järjestössä työskentelevien kanssa toteutettuina teemahaastatteluina.

Etnografiaan metodologiana kuuluu tyypillisesti pitkäaikaiseen havainnointijaksoon sitoutuminen, useiden tutkimusmetodien käyttö ja sisällöltään rikas aineisto (Walford 2009). Koska etnografia on paikkasidonnaista ja siten tutkijan kehollisen läsnäoloon tilassa palautuvaa, aineiston kerääminen ja analysoiminen kytkeytyvät ja limittyvät toistensa kanssa (esim. Huilla 2022; Palmu 2007). Etnografiamenetelmän mittapuulla kolmen viikon havainnointijakso on lyhyt – tässä tapauksessa johtuen kesätyöjakson kestosta. Hahmotamme kuitenkin tässä artikkelissa aineistontuotantoa ja tutkijapositiota etnografisena, jolloin tutkija tunnistaa oman roolinsa kentällä aikuisen aseman tuoman auktoriteetin haltijana, nuorisotyöstä ulkopuolisena ja velvoitteettomana, mikä vaikuttaa tehtyihin havaintoihin sekä kohtaamisiin nuorten kanssa (vrt. Huilla 2022). Tutkija oli paikalla jokaisena nuorten työpäivänä osallistuen keskusteluihin ja aktiviteetteihin. Ohjausympäristönä piha, keittiö ja retket tarjosivat hyvin erilaisen havainnointiympäristön kuin koulu virallisena tilana, jolloin niin nuoret kuin aikuisetkin pystyivät venyttämään omia roolejaan. Tutkijan kannalta ensimmäiset kenttäjakson päivät menivät ympäristöön ja työtapoihin totuteltaessa, koska oppilaitokseen soveltuvat havainnointikäytännöt (mm. Huilla 2022; Palmu 2007) täytyi soveltaa ympäristöön, jossa yhtäältä tehtiin palkkatöitä ennalta määriteltyjen sääntöjen mukaan ja toisaalta pyrittiin luomaan nuorille vapaan oleskelun ja ohjauksen paikkoja työpäivien lomaan. Heidi Huilla (2022) kuvaa väitöskirjassaan kokemuksiaan yhdessä tutkimuskouluistaan tavalla, joka on tunnistettavissa kesätyöjaksolla: työntekijöiden samaistuminen tutkijaan iän ja taustan kautta sekä tutkittavien kannalta myönteinen tutkimusasetelma tuottivat välitöntä, mutkatonta mukaan ottamista. Hankkeessa työskentelevät sekä muut tiloja käyttävät järjestön työntekijät toivottivat tutkijan tervetulleeksi ja kyselivät lisätietoja tutkimuksen teosta ja käytänteistä.

Nuorten havainnointiaineisto on kerätty yhden kesän aikana, minkä lisäksi joitakin nuoria havainnoitiin yhdeksännen luokan ohjaustapaamisissa koulun tiloissa. Nuoret valikoituivat kesätyöhön hankkeen työntekijän kouluissa tekemien tiedustelujen ja työhaastattelujen avulla: kyseessä olivat samat nuoret, jotka olivat osallistuneet nivelvaiheen ohjaustyöhön yhdeksännellä luokalla. Kesätyöalue ei ollut kaupunkimainen vaan sijaitsi pientaloalueen liepeillä keskustan ulkopuolella. Nuorten työtehtäviin kuuluivat kevyet ylläpitoaskareet, kuten kitkeminen, siivoaminen, haravoiminen ja nurmikonleikkuu. Lisäksi joka päivä nuorista koostettu ”keittiötiimi” suunnitteli ja teki yhteisen lounaan koko joukolle. Nuorilta kerättiin suostumus havainnointiin verkkolomakkeella: kouluhavainnoinnit mukaan lukien aineisto kattoi kymmenen nuorta, joista kahdeksan osallistui kolmen viikon kesätyöjaksolle. Tutkija kertoi nuorille, että aineistoa käytetään ainoastaan tieteellisissä artikkeleissa, eikä aineistoa luovuteta muille osapuolille tai järjestön käyttöön. Havainnointiaineiston keräämisen jälkeen on haastateltu hankkeen toiminnanjohtajaa, hankkeen käynnistänyttä työntekijää ja nuorten parissa kentällä työskennellyttä ohjaajaa.

Tutkimuslupa nuorten havainnointiin ja työntekijöiden haastatteluun haettiin toiminnanjohtajalta niin, että se kattoi sekä koulu- että kesätyötoiminnan. Tutkimusaineiston kerääminen ja toiminnan tarkastelu tutkimuksellisesti oli osa monialaista järjestön ja tutkimusyksiköiden yhteistyötä, jonka tavoitteena oli vahvistaa ja kehittää

peruskoulun nivelvaiheen ohjaustyötä nuorisotyön avulla ja tarjota nuorille tuettua kesätyötä. Osallistumissopimuksessa nuorille luvattiin, ettei heistä käytetä suoria tunnisteita, kuten ulkoisia kuvauksia, sukupuolta tai äidinkieltä, osallistumisen saa keskeyttää missä vaiheessa havainnointijaksoa tahansa eikä heistä tallenneta nimitietoja muuten kuin sähköisten lomakkeiden allekirjoituksina. Havainnointiaineistoa ei voi yhdistää osallistuneiden nuorten nimitietoihin, koska kenttämuistiinpanoissa nuorista käytetään pseudonyymeinä lintulajeja – tämä ratkaisu nauratti monia osallistujia. Osa nuorista tuli mukaan jo kouluhavainnoinnin aikana ja osa kesätyöjaksolla. Jotkut tekivät osallistumispäätöksen heti, toiset taas halusivat keskustella päätöksestään ensin kaveriporukan sisällä. Muutamat nuoret kieltäytyivät, mutta kukaan ei keskeyttänyt osallistumista suostumuksen annettuaan.

Tutkimuksen havainnointijakso ajoittui hankkeen kahden vuoden kenttätyövaiheista jälkimmäiselle. Toimintaan oli ehtinyt muodostua edellisenä vuonna hyviä käytäntöjä, mutta tuolloin kesätyöjaksolle osallistui vain kaksi ohjausta tekevää hankkeen työntekijää. Yhden ohjaustyötä tekevän aikuisen puuttuminen kenties mahdollisti tutkijan joukkoon sulautumisen sujuvammin kuin edellisenä vuonna. Tässä artikkelissa työntekijöiden haastattelut kuvaavat kesätyöjaksolla konkretisoituvia järjestönuorisotyön virallisia tavoitteita sekä juuri tälle hankkeelle ominaisia toteutustapoja, haasteita ja onnistumisia. Tutkimusasetelmalla pyrittiin tarkastelemaan nuorisotyön työtapaa tavalla, joka haittaisi toimintaa ja nuorten osallisuutta siinä mahdollisimman vähän. Nuoria koskevassa aineistonkeruussa päädyttiinkin toiminnan osana tapahtuvaan havainnointiin haastattelujen sijaan. Nuorten kanssa keskusteltiin heidän suostumuksellaan mahdollisimman luontevasti osana toiminnan havainnointia, mutta heille ei järjestetty erillisiä tutkimushaastatteluja.

Havainnointimuistiinpanot ja työntekijähaastattelut luettiin dialogisen tematisoinnin avulla (Koski 2020). Niistä poimittiin kuvauksia, jotka liittyivät nuorten toimintavalmiuksien toteutumiin, yhteisöllisyyden koettuihin ja tuotettuihin merkityksiin tai kesätyöjaksoon merkityksellisenä ja muusta toiminnasta erillisenä tilana. Analyysi eteni toimintavalmiuksia ilmentävien lausumien paikantamisesta ja luokittelemisesta niihin liittyvien tilallisten kysymysten tarkasteluihin. Etnografisessa analyysitavassa tutkija kietoutuu osaksi tuottamaansa aineistoa tulkitsemalla ja osallistumalla, mutta myös etääntymällä ja tarkastelemalla tapahtumia teoreettisen viitekehyksen kautta (Huilla 2022; Palmu 2007). Kenttäaineiston ja haastattelujen kautta kesätyöjakson ja nuorisotyön kietoutumat tuovat yhteen useita nuorten elämisen näyttämöitä (Peltola ym. 2020) erityislaatuiseksi paikaksi, jossa nuorisotyön eetoksen tuottamassa vastakulttuurisessa tilassa palkkatyö ja ohjaus määritellään annetuissa raameissa uudelleen (ks. Massey 2009/2018).

Havainnoinnin lähtökohta on osallistuvassa etnografiassa (ks. esim. Palmu 2007), mikä osoittautui luontevaksi aineistonkeruumenetelmäksi, koska nuoret ottivat tutkijaan oma-aloitteisesti kontaktia muun muassa kertomalla harrastuksistaan ja perheestään sekä kyselemällä syksyllä alkavista toisen asteen koulutuksistaan. Tutkijan rooliksi muodostui olla helposti saatavilla oleva aikuinen hankkeen työntekijän ja harjoittelijan ohella, mikä muokkasi kenttäjaksoa alun perin suunniteltua osallistuvammaksi. Aluksi muutos herätti meidät tutkijat pohtimaan aineiston keräämisen eettisyyttä, mutta toisaalta tiukasti ulkopuolisesta tutkijapositiosta kiinni pitäminen olisi kasvattanut nuorten kynnystä ottaa kontaktia ja siten rajoittanut nuorisotyön kenttään elimellisesti kuuluvaa nuorten

osallisuutta ja vapaamuotoisia kohtaamisia aikuisten kanssa. Kun nuoret itse kokivat luontevaksi lähestyä, sosiaalisissa tilanteissa vetäytyvän havainnoijan roolin ottaminen olisi herkästi näyttäytynyt nuorille torjuntana ja kiinnostumattomuutena. Hyväksi käytännöksi vakiintui työskentelyn liepeillä oleilu, joka mahdollisti havainnoimisen sekä sen, että nuoret saivat niin halutessaan tulla juttelemaan tai vitsailemaan tutkijan kanssa töiden lomassa. Nuoret olivat myös hyvin tietoisia tutkijan katseesta ja huomauttelivat toisilleen olevansa nyt havainnoinnin kohteena. He vetivät tietoisen rajan työnantajaa edustavien aikuisten ja tutkijan välille muun muassa avoimesti keskeyttämällä työt tai käyttäytymällä provosoivasti julkisilla paikoilla, mikäli tutkijan lisäksi paikalla ei ollut muita aikuisia.

Jotkut nuorista lähestyivät vitsailemalla tai provokatiiviseen sävyyn esitettyjen kysymysten kautta (”miksi sä kävelet tolleen”), kun taas ujoin ja vetäytyvin tarvitsi häiriöttömän, kahdenkeskisen tilan havaintojakson loppuvaiheessa jutellakseen vapautuneesti kokemuksistaan kesätyöstä ja muista nuorista. Osa nuorten kanssa käydyistä kahdenkeskisistä keskusteluista sisälsi arkaluontoisia ja henkilökohtaisia aiheita, jotka rajattiin jo alkuvaiheessa pois artikkelissa käytettävästä havainnointiaineistosta. Tutkijaposition työstämiseen kenttäjaksolla kuuluikin päivittäinen pohdinta siitä, kuinka toimia nuorten luottamuksen arvoisena turvallisena aikuisena ja tervetulleena osana yhteisöä samalla, kun tarkoituksena oli tuottaa mahdollisimman autenttista havainnointiaineistoa tutkimustarkoituksessa (vrt. Huilla 2022; Mietola 2007).

Toimintavalmiuksien muuntuminen nuorisotyön näyttämöillä

Nuorisotyöhankkeen kesätyöjakson oli tarkoitus mahdollistaa monenlaiset toimintavalmiuksien toteutumat (ks. Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019), vaikka palkkatyön asettamat raamit ja nuoria koskevat säännöt rajoittivat vapauksia vastaavasti kuin muissakin nuorten käyttämissä tiloissa, kuten koulussa (Kiilakoski 2014) tai kaupungissa (Tolonen ym. 2018). Kesätyössä nuoret saivat mahdollisuuden muodostaa osallisuutta palkkatyön elämisen näyttämölle tuetusti, koulusta tuttujen ihmisten kanssa ja nuorisotyön lähtökohdista käsin (ks. Peltola ym. 2020). Ohjaava ja yksilölähtöinen ote palkkatyöhön tavoitteli matalan kynnyksen osallistamista sekä positiivisia kokemuksia monelle nuorelle ensimmäisestä kesätyöstä. Vaikka nuorilta edellytettiin sääntöjen noudattamista ja työntekijän raameihin asettumista, nuorisotyöhön kuuluvat vapaudet kuten avoin keskustelukulttuuri, nuorten näkemysten huomioiminen ja yksilölähtöisyys toivat työntekoon väljyyttä ja loivensivat valtasuhteita esihenkilöinä toimivien työntekijöiden ja nuorten välillä (vrt. Massey 2009/2018). Vapauksien rinnalla vaikuttivat kesätyöpaikkaan kuuluvat tilankäyttösäännöt ja nuoriin työntekijöihin kohdistuvat rajoitukset.

Kesätyöjaksolla nuoret käyttivät sellaisia toimintavalmiuksia, jotka mahdollisesti lujittavat heidän toimijuuttaan myös muilla elämisen näyttämöillä. Toimintavalmiusajattelun mukaisesti yhdessä tekeminen näyttäytyi hankkeen työntekijöiden haastatteluissa *vuorovaikutusvalmiuksien* vahvistumisena sellaisessa työn tekemisen tilassa, joka nuoren oli mahdollista tunnistaa jatkossa työelämässä ja koulutuksessa:

> Kyllähän sitten tietenkin (…) [hankkeessa] oli tämmöisiä sosiaalisten taitojen harjoittelua ja vuorovaikutustaitoja, mistä sitten on hyötyä myöhemmin opiskeluissa ja työelämässä. Paljon semmoisia hyödyllisiä taitoja tavallaan myös siinä oppi. (hankkeen perustaja)

Työelämää ja koulua omaehtoisemmin muotoutuvana tilana kesätyötoiminnalla voimistettiin nuorten käsitystä itsestään työntekijöinä ja opiskelijoina, valmiuksiltaan muillekin vastaaville näyttämöille sopivina osallistujina (Peltola ym. 2020). Palkkatyöhön perehdyttäminen ja kiinnittäminen on yhteiskunnallisesti toivottava ja laajasti hyväksytty tavoite. Toimintavalmiusajatteluun sisältyvän autonomisuuden ajatuksen mukaisesti hankkeen työntekijät kuvasivat kuitenkin myös sitä, miten tavoitteena ei kuitenkaan ollut vain työelämätaitojen oppiminen, vaan nuorten oman *ajattelun* ja orientaation suuntaaminen, valmius *omaan elämään vaikuttamiseen*:

> Se, että on pystytty kesätyötä tarjoamaan, niin kyllähän se tukee nuoren työelämään orientoitumista, jolla on selkeästi yhteiskunnallista merkitystä, et sit ehkä myöhemmässä vaiheessa helpommin työllistyy tai ylipäätänsä kiinnittyy sinne kouluun tai toisen asteen kouluun. (työntekijä)

Työtavassa soljuivat limittäin nuorisotyön nuorilähtöinen eetos, nuorten omien elämänsuunnitelmien selkeytyminen sekä vuorovaikutuksen ja osallisuuden toimintavalmiudet, kuten havainnointimuistiinpanot ilmentävät:

> [Viimeisenä päivänä] Nuorille jaetaan työtodistukset, joissa arvio työstä sekä stipendi jokaisen vahvuuksien mukaan. Ohjaaja varmistaa, nähdäänkö syksymmällä [yhteisen tekemisen merkeissä], varmistaa uusien koulujen sijainnin olevan selvillä, kertoo milloin palaa lomalta ja voi taas neuvoa [kaikissa asioissa].

Vahvuuksia korostavien ”stipendien” jaon taustalla oli työntekijän havainto siitä, että monilla nuorista oli ollut peruskoulussa erityyppisiä haasteita, eivätkä nämä luultavasti olleet saaneet ylimääräistä tunnustusta koulussa. Nuoria huomioitiin muun muassa ajoissa töihin tulemisesta joka aamu, ruuanlaittotaidoista ja hauskoista vitseistä. Stipendijaon jälkeen ohjaaja muistutti, että henkilökohtainen ohjaussuhde säilyy myös toisen asteen opintojen alkamisen jälkeen ja häneen saa olla yhteydessä matalalla kynnyksellä. Osa nuorista jatkoikin tapaamisia vielä syksyllä. Näin kesätyön näyttämöllä yhdistyivät menneet ja tulevat sosiaalisiin suhteisiin kiinnittyvät prosessit, jotka sidostivat toimintavalmiuksia näyttämöltä toiselle.Parhaimmillaan kesätyö edesauttoi ohjaussuhteen lisäksi myös nuorten positiivista käsitystä itsestä ja omista kyvyistä. Hankkeen työntekijät toivat esiin, miten toiminnalla edistettiin nuorten valmiuksia reflektoida ja suunnata omaa toimintaansa määrätietoisemmin:

> Ja sitten tuon kesätyön suhteen ainakin, että onhan siinä tapahtunut semmoista ihan siinä kolmen viikonkin aikana, että se vastuunotto ja sellainen itsevarmuus asioissa on voimistunut. (työntekijä)

Nuorisotyön näyttämö kesätyön mahdollistajana mahdollisti samalla sekä nuorten omien valmiuksien vahvistamisen että niiden siirtämisen nuorten ajatuksissa tuleviin koulutuksen ja työelämän nivelvaiheisiin – tuleviin elämänkenttiin. Kesätyötoiminnan tila mahdollisti yhteiseen toimintaan sitoutumisen ja toimintavalmiuksien kehittymisen *fyysisesti ja sosiaalisesti turvallisesti*, mikä ei välttämättä ollut nuorille mahdollista koulussa, johon nämä liittivät kielteisiä mielikuvia tai kokivat, ettei ohjausta ollut riittävästi (Kiilakoski 2014; Lakkala, Narkaus &Kallinen 2022; myös Massey 2009/2018).

> Se sitoutuminen nyt voi välillä olla tosi heikkoa ajoittain. Se on ehkä vähän haastavaa, mutta toisaalta se, että voi nähdä just tälleen erilaisissa

> ympäristöissä, rauhassa ja jotenkin tasavertaisessa suhteessa. (työntekijä)

Kesätyötoiminnassa nuoret ottivat käyttöön valmiuksiaan *järkeillä*, suunnitella ja reflektoida kriittisesti omaa elämäänsä. Työtoiminnan työntekijä kuvasi haastatteluissa, miten kesätyö:

> ...vahvistaa sitä toimijuutta mun mielestä vahvastikin. Jotenkin [nuori] saa sen kokemuksen siitä elämänhallinnan... tai jotenkin, että hei mä pystyn tähän näin. Ja oon hoitanut tän homman hyvin. Ja mä pystyn vaikuttaa tulevaisuuteeni sillä omilla valinnoillani. (työntekijä)

Hankkeen perustaja rinnasti nuorten kokemuksia kouluympäristöön ja toi esiin, miten opettajien ja koulun työskentely-ympäristössä yhteistyöhön vaikeasti lähtevät nuoret olivat kesätyöpaikan toiminnassa alkaneet ”loistamaan” ja ”juttelemaan” ja ”löytämään eri lailla omia vahvuuksiaan”. Hankkeen ytimessä oli eri elämisen näyttämöillä – tiloissa – ilmenevien prosessien purkaminen ja yhdistäminen tavalla, joka vahvistaisi toimintavalmiuksia. Kesätyö elämisen näyttämönä rakensi nuorten sosiaaliset tilat uudelleen ja toi mukaansa pohdintaa työelämästä sekä ”herättelyä siitä minkälainen työelämä on ja mitä siltä haluaa”. Nuorisotyön näkökulma ja siihen kiinnittyvä toimijalähtöisyys asettuivat toimintavalmiusnäkökulman keinoiksi tukea nuorten kykyä *ajatella ja päätellä* (Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019; myös Söderlund 2012):

> Kyllähän meillä vahvasti on se nuorisotyöllinen lähestymiskulma, se osallisuus ja se, että nuoret ovat mukana siinä omassa prosessissa (…) että se ei ole ylhäältäpäin johdatettua, niin luulen että sekin tavallaan tuo sitä kasvua eri tavalla. Tulee vähän semmoista, että pitää itse ottaa vastuuta ja itse miettiä. (hankkeen perustaja)

Kesätyöjaksolla nuorten oli mahdollista osallistua toimintaan suunnittelemalla ja toteuttamalla yhteinen ruokailu sekä viimeisen työviikon pop up -kahvila markkinointeineen ja tuotteineen. Ohjaaja asetti budjetin ja varmisti, että ideat olivat toteutettavissa, mutta muuten nuoret saivat toimia omien kiinnostuksenkohteidensa ja näkemystensä pohjalta (vrt. Isola ym. 2017; Korhonen & Tujula 2023). Toimintavalmiutena kyky ajatella ja päätellä yhdistyi toiminnan tavoitteissa kuitenkin myös kykyyn kiinnittyä toisiin ihmisiin ja asioihin:

> Meijän tavoitteethan sillon alun perinhä oli just täs, et ne ois tämmöstä tosi kokonais-valtasta, huomioon ottavaa. Se ois sitä nuorisotyöllistä kohtaamista, tietynlaista lempeyttä, arvostamista, sen luottamuksen rakentamista niin, että sitä luottamusta voitas rakentaa myös muussakin kun sillä kouluajalla. Ja sit siihen tuli tää kesätyöjuttu ja kaikki tää, et miten rakennetaan sitä kohtaamista myös sinne. (toiminnanjohtaja)

Vallan geometrian näkökulmasta (Massey 2009/2018) kesätyötoiminta ei kuitenkaan ole neutraalia, vaan se sisältää myös omat määritteensä yhteisöllisyydelle. Nuorten kesätyö tapahtui tarkasti tilalla määriteltyjen sääntöjen puitteissa: nuoret eivät saaneet käyttää joitakin välineitä, kuten tiettyä muovista koria tavaroiden kantamiseen, tai mennä ulkorakennuksiin ilman valvontaa. Muu toiminta myös määritti nuorten työtehtäviä: muun muassa sisätilojen käyttöä rajoitettiin tiettyinä aikoina tai tietyiltä osin. Kesätyöpaikka asetti selkeät, ohjeistetut raamit nuorten toiminnalle fyysisten rajausten (piha-alue, työtehtävien paikantuminen esimerkiksi ulkorakennuksen liepeille) lisäksi. Yhteisten sääntöjen noudattamista seurattiin ja valvottiin ja kesätyö mukautui muuhun tilassa tapahtuvaan toimintaan. Lisäksi työntekijän tuli pitää huolta, etteivät nuoret ”häirinneet” muuta toimintaa tai kävijöitä, vaan pysyttäytyivät heille osoitetuilla tehtäväalueilla. Näin ollen nuorisotyön yksilölähtöisyys ja toimintavalmiuksien

toteutumat rajattiin nuorille määriteltyyn paikkaan, jolloin kesätyötoiminta oli alisteista muulle tilankäytölle ja toiminnalle.

Nuorten keskinäiset suhteet ja yhdenvertaisuus

> Mulle itelle tuli yllätyksenä se, miten itse asiassa merkityksellinen se kesätyökokemus on. Ja et se on itse asiassa se, tavallaan sen nuoren kokemuksen kannalta ehkä se merkityksellisin. (…) Onks se se, että on muiden ihmisten ympärillä ja ehkä saa siitä jotain uusia kokemuksia, niistä sosiaalisista kanssakäymisistä tai kontakteista, et tää ei ookkaan niin vaarallista tai… et ehkä saa uuden kaverin tai ensimmäisen kaverin pitkään aikaan. (toiminnanjohtaja)

Toimintavalmiuksien näkökulmasta kesätyöjakso vahvisti nuorten mahdollisuuksia sosiaaliseen yhteyteen ja vuorovaikutukseen muiden kanssa (Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019). Toiminnanjohtaja kuvaa kesätyön merkitystä kahtena kesänä nuorten kokemuksissa ja loppupalautteissa, eikä palauta merkityksellisyyttä positiivisiin kokemuksiin työstä vaan yhteisöllisyydestä ja henkilökohtaisesti merkityksellisistä uusista kaverisuhteista tai vanhojen tuttavuuksien vahvistumisesta. Toisaalta nuorisotyön tarjoama elämisen näyttämö (Peltola ym. 2020) laajensi suhteita aikuisiin tuottamalla turvallisuudentunnetta: viimeisenä päivänä Peipponen sanoi tutkijalle: ”Mä vihaan sua, tää oli ihan kauheaa, sä oot valittajamummo.” Paikalle osunut työntekijä nauroi ja sanoi tämän kuvastavan luottamusta. Peipposelle suhde aikuisiin vaikutti olevan koko kesätyöjakson ajan tärkeämpi kuin suhde muihin nuoriin (joita hän oli vuoden vanhempi) ja hän nautti saadessaan huomiota ja huolenpitoa aikuisilta.

Kesätyötoiminta tarjosi nuorille mahdollisuuden lujittaa yhteenkuuluvuutta ja yhdenvertaisuutta, eläytyä muiden asemaan ja kunnioittaa toisia. Kuitenkin nuorten kokemuksissa tällaisen tilan tarjoaminen ei aina riittänyt, vaan myös kesätyötoiminnan ohjaus hetkittäin epäonnistui *kuulumisen tunteen* rakentamisessa. Peipponen kertoi tutkijalle avoimesti ammatillisen koulutuksen ensimmäisen vuoden haasteista, muun muassa opetuksen vähyydestä, opettajan suosikkijärjestelmästä ja siitä, ettei oikeastaan tunne vielä edes perustyökaluja. Muille nuorille tämä kuitenkin kertoi koulun olevan ”rento paikka”, jossa saa vain ”hajottaa” harjoitustöitä. Peipponen jäi vuotta vanhempana – ja siksi vastuullisempaan työrooliin nostettuna – hieman ulkopuoliseksi, jolloin hän esitti nuorimmille huoletonta ammattikoululaista, vaikka selvästi halusi purkaa turhautumistaan opintoihinsa ja niissä etenemiseen. Yhteenkuuluvuus aikuisten kanssa tuli ikään kuin työroolin kautta, mutta on myös mahdollista, että Peipponen yritti ensin ottaa kontaktia muihin nuoriin ja tultuaan torjutuksi vahvisti työrooliaan ja samaistui ennemmin aikuisiin.

Ujo ja omiin oloihinsa usein vetäytyvä Rantasipi tuli ikään kuin ulossuljetuksi muiden nuorten toimintavalmiuksien toteutumien kautta: valitessaan vuorovaikutuksen ja kaveruuden tiettyjen ihmisten kanssa, nuoret usein tahattomastikin tulevat sulkeneeksi muut ulkopuolelle (ks. Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019; myös Aaltonen ym. 2011). Yksilökeskeinen kulttuuri, jossa nuoret toteuttavat minuuttaan (ks. Mietola 2007), edellyttää yksilöltä itseohjautuvaa ponnistelua sosiaalisten suhteiden eteen, jolloin yksinäisyyskin voidaan nähdä aktiivisena valintana, johon ei tule puuttua. Rantasipi kertoi pelaavansa viikonloppuisin (yksin kotona) ja rakensi erillisyydestään kertomusta, jossa hän sanoi tuntevansa suurimman osan muista nuorista joko nykyisestä tai vanhasta alakoulustaan ja varautuneensa siihen, ettei tuntisi ketään muista kesätyöntekijöistä. Hän vaikutti jopa hieman harmistuneelta siitä, että suurin osa oli entuudestaan tuttuja. Kukaan

Rantasipin nimeämistä nuorista ei ottanut häneen mitään havaittavaa kontaktia, josta olisi voinut päätellä, että he olivat samasta koulusta tai muuten tunsivat toisensa ennalta. Pihatöiden tekemisestä Rantasipi nautti ja pyysi usein lisätöitä saatuaan edellisen tehtävän valmiiksi. Rantasipi seurasi tarkasti muiden keskustelua, nauroi vitseille ja alkoi varsinkin kesätyöjakson loppupuolella jutella vapautuneesti aikuisten kanssa. Tanin, Kiilakosken ja Honkatukian (2019) näkemyksen mukaan nuorten toimintavalmiuksien toteutumien taustalla vaikuttavat mahdollisuudet, kuten kasvatus, edesauttavat tai heikentävät toteutumia. Rantasipin sosiaalisia suhteita nähtävästi heikensi aiempi historia muiden nuorten kanssa sekä toisaalta sisäistetty vapaa-ajan yksinäisyys, joka on kaupunkilaisnuorille melko epätyypillistä (Aaltonen ym. 2011; Tolonen ym. 2018).Kesätyön näyttämössä sidostuivat toisiin tiloihin kiinnittyneet sosiaaliset suhteet ja prosessit, joita kesätyötoiminta kykeni purkamaan ja rakentamaan uudelleen toimintavalmiuksia vahvistavaksi.

Kesätyötoiminta edesauttoi *fyysiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen* liittyviä toimintavalmiuksia (ks. Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019), jotka tulivat näkyviksi nuorten vapautuneessa kommunikoinnissa aikuisten kanssa. Osalle nuorista oli luontevaa ottaa kontaktia aikuisiin alusta alkaen ja muut ikään kuin seurasivat näiden nuorten esimerkkiä. Kevyissäkin keskusteluissa saattoi nousta syviä aiheita, kuten epävarmuutta, itseluottamuksen puutetta tai tarvetta positiiviselle vahvistamiselle:

> [Ensimmäisenä kesätyöpäivänä] Meriharakka on kolmen [nuoren] porukan johtohahmo, Västäräkki ja Pääskynen arempia, kysyvät tämän mielipidettä mm. tutkimukseen osallistumiseen. [Pääskynen] innostuu kuitenkin kertomaan marsuistaan, joita ei osannut hoitaa, ja haluavansa käärmeen joka ”ei tunne tunteita, eli se vaan vihais mua valmiiksi”.
>
> Västäräkki kaipaa hirveästi vahvistusta ryhmältä, kysyy montako juustopalaa Pääskynen ottaa ennen kuin itse uskaltaa. Haen nuorille haarukat [-], Västäräkki ensin kieltäytyy, mutta kun Pääskynen pyytää haarukan, hän korjaa nolona että kyllä mäkin otan.

Ystävyyssuhteet ovat nuorille keskeisiä koulussa ja kouluajan ulkopuolella ja aiemmissa tutkimuksissa nuoret ovat kuvanneet ystävyyteen kuuluvan luottamusta, vastavuoroisuutta ja pyyteettömyyttä (esim. Aaltonen ym. 2011). Kesätyöjaksollakin korostuivat jo olemassa olevat tiiviit ystävyydet, joita joidenkin nuorten välillä oli. On vaikea arvioida, oliko esimerkiksi Västäräkin ja Pääskysen kahdenvälinen ystävyys jatkuvasti riippuvainen Pääskysen aloitteista vai arasteliko Västäräkki uutta ympäristöä ja vieraita ihmisiä. Joka tapauksessa he olivat erottamattomia, jättäen muuten ulospäinsuuntautuneen Meriharakan ulkopuolelle. Sanna Aaltonen tutkimuskumppaneineen (2011) kuvaa nuorten ystävystymisiä yksilöllisyyden ilmentyminä, joissa nuori valitsemalla itselleen mieluisia ja omanhenkiseksi kokemiaan ihmissuhteita rakentaa myös omaa minäkuvaansa. Kesätyöjaksolla ryhmiä ei sekoitettu, vaan nuoret saivat tehdä töitä itse valitsemissaan porukoissa, jolloin he pääsääntöisesti ryhmäytyivät entuudestaan tuttujen koulukavereiden kanssa. Tämä yhtäältä toteutti toimintavalmiutta merkityksellisten ihmissuhteiden muodostamisen osalta (Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019), vaikka toisaalta porukoituminen erotti ryhmistä irralleen jääneet, kuten Rantasipin, eristyksiin.

> Varpunen sanoo, että pitää ehkä mennä katsomaan onko tiskikone valmis, Sinitiainen huutaa: ”Turpa kiinni, me oltais vaan voitu jättää se!” Aikuiset komentavat puhumaan kauniimmin ja sanovat että kone kuuluukin tyhjentää ennen kuin lähdetään. Sinitiainen pyytää anteeksi, Varpunen painaa sydäntään ja sanoo: ”Sä loukkasit mun tunteita!” Sinitiainen halaa Varpusta.

Nuorisotyön eetokseen kuuluu myös kaikkeen asiattomaan kommentointiin ja kaverin

loukkaamiseen puuttuminen sekä rakentavaan keskusteluun kannustaminen. Muuten aikuiset ylläpitivät epämuodollista roolia ja osallistuivat nuorten vitsailuun ja vinoiluun –niissäkin tilanteissa, kun joutuivat itse nuorten kohteiksi. Vaikka nuorten väliseen puheeseen kuuluu keskinäinen vinoilu ja ronskikin huumori (ks. Aaltonen ym. 2011), kesätyöjaksolla tunnistettiin vitsailun rajat. Yllä kuvatussa esimerkissä kaksikko sopii välinsä saman tien huumoria käyttäen, mutta empaattisesti ja lämmöllä. Kesätyöjaksolla nuorisotyön elämisen näyttämö tarjosi mahdollisuuden osoittaa tunteita avoimesti ja muodostaa sosiaalisia suhteita venyttäen totuttuja rajoja, mikä myös osaltaan toi nuorten vapaa-ajalle tyypillisen ystävyyden ja suhteiden ylläpitämisen palkkatyön näyttämölle (vrt. Peltola ym. 2020). Asettamalla rajat asiattomalle puheelle aikuiset ottivat hetkellisesti haltuunsa näkyvän auktoriteettiaseman, jota rumasti sanonut nuori ei vastustanut vaan tunnisti ylittäneensä humoristisen herjan rajat. Nuorten ja aikuisten yhdessäolo oli niin epämuodollista kuin työpaikaksi määritellyn tilan puitteissa oli mahdollista, mutta nuoret ottivat aikuisten ajoittaiset rajanvedot suopeasti vastaan, jos kokivat ne perustelluiksi (ks. Massey 2009/2018).

Elämisen näyttämöiden välillä siirtyminen ja niihin liittyvät muutokset toimintavalmiuksissa olivat myös hyvin paikallis-tilallisia. Valtaosalle nuorista kaupunkitila oli tutumpi ja omempi kuin maaseutumainen kesätyöpaikka: he hämmentyivät, kun skuutilla ei päässytkään paria kilometriä lähemmäs, ihmettelivät piharakennusten linnunpesiä ja kertoivat tuohtuneina hyttysenpistoista. Toisaalta kaupunkitilaa koskevat rajoitukset, mutta myös tavat kiertää rajoituksia omien päämäärien hyväksi, olivat vahvasti sisäistettyjä (Tolonen ym. 2018). Viimeisellä viikolla ”markkinointitiimin” nuoret saivat tehtäväkseen tulostaa kahvilan mainoksia ja jakaa niitä lähialueelle, jolloin kaupunkitilan tuttuus näkyi heidän käytöksessään:

> [Sinitiainen ja Mustarastas] teippaavat [pop-up-kahvilan] flaikkuja ympäriinsä, pelleilevät teipillä, huutavat NO MERCY, TAPE IT BRO. Kiellän puihin ja kaupan oviin teippaamisen, muuten naureskelen ja annan touhuta. Vapaa kaupunkitila, nuorillakin on oikeus. Mustarastas puhuu kirjaston vaksin ympäri, että flaikkuja saa jättää sinnekin. Vaksi on sitä mieltä, että vain kulttuuria, Mustarastas kertoo kysyneensä että mitenkäs nuorten kulttuuri.

Masseyn (2009/2018) mukaan paikat – joiksi myös yhteisöt lasketaan – tuottavat osallistuvaa demokratiaa: pienellekin yhteisölle (”paikalle”) annettu osallisuuden ja vapauden mahdollisuus voi edistää yhteenkuuluvuutta ja kokemusta yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Kesätyöjakso tarjosi palkkatyön raamien sisällä nuorisotyön arvojen ja tavoitteiden mukaisia vapauksia, joiden voidaan katsoa edistävän nuorten sosiaalisia taitoja ja osallisuutta (myös Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019). Nuorisotyön eetokseen kuuluva luottamus nuoriin sekä itsenäiseen päätöksentekoon kannustaminen voivat tarjota vastakulttuurimaisen yhteisön (”paikan”) (Massey 2009/2018), jossa nuori voi haastaa auktoriteetteja tuomalla esiin ”nuorten kulttuuria”.

Pohdinta

Tuetun kesätyöjakson tavoitteena oli erilaisten toimintavalmiuksien toteutumien tukeminen työnteon ja yhteisöllisyyden kautta, mutta siihen kuului erottamattomana osana myös ohjauksellisia elementtejä, kuten työhön liittyvä opastus sekä yhteishaun tulosten läpikäyminen yksilöllisesti ja ryhmässä. Nuorisotyön eetoksen mukainen yksilölähtöinen ja nuorten toimijuutta vahvistamaan pyrkivä ohjaus

ikään kuin kuljetti nuoret koulumaailmasta kesätyöhön tukien samalla nuoria koulutusvalinnoissa ja tarvittaessa peruskoulun jälkeen. Nuorisotyö voi hienovaraisesti tasoittaa nuorten välisiä, taustasta johtuvia eroja, kuten tietoa työelämän peruskäytännöistä alkaen CV:n laatimisesta ja verokortin tilaamisesta. Kaikille avoimesti koulussa ja kesätyön lomassa tarjolla oleva matalan kynnyksen tuki kannustaa kysymään aikuisilta sellaisiakin asioita, joita koulun ammattilaisten tai huoltajien kanssa ei välttämättä kehtaisi ottaa puheeksi. Nuorisotyön näyttämöllä nuoren osallisuus on myös sitä, että hän uskaltaa kertoa, ettei osaa tai tiedä, ja sitä kautta vahvistaa itseluottamustaan.

Palkkatyön edellyttämät käytännöt kuitenkin haastoivat nuorisotyöllistä otetta, sillä työelämän pelisäännöistä ei voitu sopia yksilöllisesti tai antaa nuorille oikeutta esimerkiksi päättää, mihin aikaan he tulevat töihin tai montako tuntia päivässä he ovat töissä. Vaikka oikeutta työhön pidetään yhtenä toimintavalmiuksien toteutumana (Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019), nuoret koettelivat palkkatyön asettamia rajoituksia ottamalla ajoittain omia vapauksia. Tämä haastoi myös ohjaajan roolia, jossa hänen tuli samaan aikaan toimia nuorisotyön toimintaperiaatteiden välittäjänä ja työnantajan edustajana, jonka tehtävänä oli valvoa sääntöjen noudattamista. Vastaavia yhteentörmäyksiä on myös silloin, kun nuorisotyön eetos ja koulun säännöt ja tavoitteet kohtaavat (esim. Kiilakoski 2014).

Kuten Massey (2009/2018) kuvaa, yhteisöillä on vallan geometriassa mahdollisuus muokata vapaampia, omiin tarkoituksiinsa sopivia ”paikkoja”: ulkoisista rajoituksista huolimatta yhteisö voi saavuttaa tavoitteitaan ja toteuttaa vapauksia. Kolmeviikkoinen kesätyöjakso tarjosi vastakulttuurisen ympäristön muuten hyvin säännellyssä, tiukkojen normien ja odotusten värittämässä työelämässä. Järjestön arvot, kuten luottamus nuoriin sekä huomion kiinnittäminen onnistumisiin ja vahvuuksiin mahdollistivat tuetun tutustumisen työelämään, josta suurimmalla osalla nuorista ei ollut aiempia kokemuksia. Hankausta arvojen mukaisen toiminnan toteutumiseen tuli, kun nuorten kesätyö oli alisteista muille, vakiintuneina ja tärkeinä pidetyille toiminnan muodoille ja tapahtumille. Huolimatta siitä, että tilojen tarjoaja halusi olla mukana tukemassa nuorten toimintaa, nuorille osoitettiin monilla käytännöillä ja säännöillä, mitä he eivät saaneet tehdä, ainakaan omin päin. Vastaavaa tilojen ja sopimattomaksi katsotun käyttäytymisen rajaamista nuorilta tapahtuu koulussa (Kiilakoski 2014) ja kaupungissakin (Tolonen ym. 2018). Tällöin nuorille osoitettu luottamus ja sen myötä tuleva vapaus ovat jatkuvasti jonkin tahon tai käytännön rajaamia joko näkyvästi tai rakenteellisesti (myös Massey 2009/2018).

Kesätyö elämisen näyttämönä sisälsi viitteitä sekä menneisiin että tuleviin näyttämöihin: työhön, koulutukseen ja vapaa-aikaan. Järjestön tarjoamana koulunuorisotyön hankkeena se toimi erityisenä toimintakenttänä, joka pystyi lunastamaan potentiaaliaan purkaa muihin näyttämöihin sisältyviä ja toimintavalmiuksia estäviä sosiaalisia suhteita ja prosesseja. Jossain määrin tällä näyttämöllä rakennettiin myös sosiaalisesti ja fyysisesti turvallisesti erityisesti yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutustaitoja sekä omaan elämään vaikuttamiseen ja itsereflektioon liittyviä toimintavalmiuksia. Nuorille kesätyöjakso tarjosi vuorovaikutuksen ja osallisuuden toimintavalmiuden vahvistamista (ks. Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019), vaikkakin epätasaisesti. Olemassa olleet kaveriporukat hitsautuivat tiiviimmin yhteen, mutta ne nuoret, jotka eivät löytäneet omatoimisesti vertaisiaan, hakeutuivat aikuisten seuraan. Vaikka turvalliset kontaktit aikuisiin ovat nuorille tärkeitä, ystävyydet omanikäisiin ovat keskeisiä nuoruudelle (Aaltonen ym. 2011).

Yksilölähtöisyyden ja toimintavalmiusajattelun haaste onkin, voivatko ne toteutua yhdenvertaisesti kaikkien kohdalla esimerkiksi, jos joku jää yksin muiden vahvistaessa toimintavalmiuttaan merkityksellisiin ihmissuhteisiin.

Huolimatta toimintavalmiusajatteluun sisältyvästä yksilökeskeisyyden korostamisesta se tarjoaa monitahoisen tavan tarkastella koulunuorisotyön mahdollisuuksia nuorten osallisuuden vahvistamiseksi. Oppilaat, jotka koulussa nähtiin passiivisina tai poissaolijoina, saattoivat olla kesätyöjaksolla aktiivisia, motivoituneita ja ottaa luontevasti kontaktia toisiinsa ja aikuisiin. Toimijuuden kokemus nuorisotyöllisessä ympäristössä tukee erilaisen minuuden rakentumista kuin koti tai koulu ja kokemukset yhteenkuuluvuudesta ja nähdyksi tulemisesta voivat vahvistaa myös kiinnittymistä yhteiskuntaan ja toisen asteen koulutukseen. Kesätyöjakson kuitenkin kohtuullisen sosiaalisesti turvallisella ja vuorovaikutteisella työtavalla oli siten onnistuneesti rakennettu epämuodollisia keinoja edesauttaa kouluoppimista ja kouluun kiinnittymistä osallisuutta tukevalla tavalla.

Tutkimuksemme tekeekin näkyväksi koulunuorisotyön mahdollisuuksia vahvistaa koulussa annettavaa oppilaanohjausta. Toisen asteen kynnykselle sijoittuva nivelvaiheen koulunuorisotyö oli kohdentunut ja voimistanut erityisesti sellaisia toimintavalmiuksia, joita nuoret tarvitsevat tulevaisuutensa suunnittelussa ja koulutukseen kiinnittymisessä – valmiuksia ajatella ja järkeillä omaa maailmankuvaansa ja sekä valmiutta osallistua omaa elämää koskeviin päätöksiin (ks. Nussbaum 2003; 2011; myös Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019). Ohjauksen ja nuorisotyön eetokset kohtaavatkin tunnistettavimmin näillä toimintavalmiuksien vahvistamisen alueilla ja pyrkivät samansuuntaisesti vuorovaikutuksessa ohjaajien ja vertaisten kanssa myötävaikuttamaan nuoren toimijuutta kohti valintoja ja tunnetta, että elämää koskevien ratkaisujen kanssa pärjää (ks. esim. Kiilakoski 2014; Vehviläinen 2014). Ohjauksen ja koulunuorisotyön yhteiseksi tehtäväksi asettuu silloin sellaisten tilojen tarjoaminen, joissa nuoret voivat sosiaalisesti turvallisesti asettua tarkastelemaan nuorten toimijuuden ja yhteiskunnallisten sidosten, kuten heille aukeavien mahdollisuuksien ja odotusten sisältämiä jännitteitä (ks. esim. Vehviläinen & Souto 2022).

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyydet. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty – Nuorten vapaa-aika tänään.* Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 29–56.

Huilla, Heidi (2022) *Kaupunkikoulut ja huono-osaisuus.* Helsinki: Yliopistopaino Unigrafia.

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0

Jurvanen, Susanna & Kauppinen, Eila & Kiilakoski, Tomi & Kivijärvi, Antti & Laine, Sofia & Nyman-Kurkiala, Pia & Siegfrieds, Anna (2021) *Mitä koulunuorisotyö on? Tutkimuskatsaus koulunuorisotyön määritelmiin ja tavoitteisiin.* Nuorisotutkimusseura, Näkökulma. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma75 (Viitattu 1.3.2024.)

Kiilakoski, Tomi (2014) *Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelma*t. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 107. https://doi.org/10.57049/nts.306

Kiilakoski, Tomi & Kivijärvi, Antti & Kauppinen, Eila (2025) It's About Relations: Goals and Limitations of School-Based Youth Work in Finland. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk* 11 (2), 117–131. http://doi.org/10.23865/ntpk.v11.6290

Korhonen, Heikki & Tujula, Mikko (2023) Nuorisotyö oppilaiden hyvinvointia lisäämässä - Tapausesimerkkejä koulunuorisotyön mahdollisuuksista peruskoulussa. Teoksessa Anna-Liisa Hännikäinen-Uutela & Pekka Penttinen (toim.) *Koulunuorisotyö.* XAMK Oppimateriaalit 2. Mikkeli: Kaak-

kois-Suomen ammattikorkeakoulu, 102–113.

Koski, Leena (2020) Teksteistä teemoiksi. Dialoginen tematisointi. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät.* Helsinki: Gaudeamus.

Lakkala, Suvi & Narkaus, Satu & Kallinen, Kati (2022) Siirtymävaihe perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen. Opiskelijoiden kokemuksia siirtymästä ja tuen tarpeista. *Nuorisotutkimus* 40 (1), 3–22.

Massey, Doreen (2009/2018) Concepts of space and power in theory and in political practice. Teoksessa Brett Christophers & Rebecca Lave & Jamie Peck & Marion Werner (toim.) *The Doreen Massey Reader*. Agenda Publishing.

Mietola, Reetta (2007) Etnografisesta haastattelusta etnografiseen analyysiin. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus.* Tampere: Vastapaino, 151–176.

Nussbaum, Martha (2003) Capabilities as fundamental entitlements. Sen and social justice. *Feminist Economics* 9 (2–3), 33–59. https://doi.org/10.1080/1354570022000077926

Nussbaum, Martha (2011) *Creating capabilities: The human development approach.* Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.

Palmu, Tarja (2007) Kenttä, kirjoittaminen, analyysi – Yhteenkietoutumia. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus.* Tampere: Vastapaino, 137–150.

Peltola, Maria & Suorsa, Teemu & Karhu, Jutta & Soini, Hannu (2020) Huoli kytkeytyy osallisuuden rajapintoihin. Ammattilaisen arki oppilashuollon näyttämöillä. *Aikuiskasvatus* 40 (2), 127–138. https://doi.org/10.33336/aik.95453

Söderlund, Markus (2012) Järjestöt nuorisotyön kehittämisen ympäristönä. Katja Komonen & Leena Suurpää & Markus Söderlund. (toim.) (2012). *Kehittyvä nuorisotyö.* Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 128, 192–209.

Tani, Sirpa & Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi (2019) Toimintavalmiusajattelu nuorisotyön, kasvatuksen ja opetuksen kentillä: kokonaisvaltainen näkökulma nuorten hyvinvoinnin edistämiseen? *Kasvatus & Aika* 13 (3), 4–25.

Toiviainen, Elina & Helander, Jaakko & Heikkinen, Jaana (2021) Nivelvaiheen opinto-ohjauksen eli NOPOn toimintamalli Oulun seudulla. *HAMK Unlimited Professional* 10.11.2021. (Viitattu 5.3.2024.)

Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka (2022) Headfirst into upper secondary education: Finnish young people making classed and gendered educational choices. *Young 30* (4), 344–360.

Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka & Lahtinen, Jenni & Wrede-Jäntti, Matilda (2018) Miten kaupungista tulee oma? Kaupunkipääoma ja nuorten eriytyneet suhteet kaupunkitilaan. Nuo*risotutkimus* 36 (3), 57–75.

Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2014) Toimijuus elämänkulussa – ohjaustyön perusta? *Aikuiskasvatus* 34 (3), 192–201.

Varjo, Janne & Kalalahti, Mira & Vilkman, Minna (2023) Yhteiskuntaluokka nuoruudessa ja koulutuspolun kuopat. Teoksessa Mira Kalalahti, Heikki Silvennoinen, Janne Varjo & Minna Vilkman (toim.) *Koulutus ja yhteiskuntaluokka.* Tampere University Press.

Vehviläinen, Sanna (2014) *Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta.* Helsinki: Gaudeamus.

Vehviläinen, Sanna & Souto, Anne-Mari (2022) How does career guidance at schools encounter young people? Interactional practices that hinder socially just guidance. *International Journal for Educational and Vocational Guidance* 22, 449–466. https://doi.org/10.1007/s10775-021-09467-2

Walford, Geoffrey (2009) For ethnography. *Ethnography and Education* 4 (3), 271–282.